

Organická chemie

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.
Ústav chemických léčiv, Farmaceutická fakulta VFU,
Palackého 1/3, 642 12 Brno

Konjugované dieny - úvod

Konjugovaný systém – alternující dvojné a jednoduché vazby – specifická reaktivita,

buta-1,3-dien

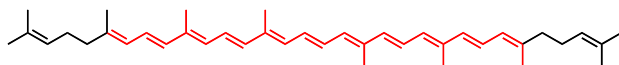
penta-1,4-dien

Nekonjugovaný systém – nealternující dvojné a jednoduché vazby – chemie stejná jako u alkenů,

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

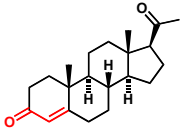
Konjugované dieny - úvod

Konjugovaný polyen

lykopen

Konjugované enony (alken + keton),

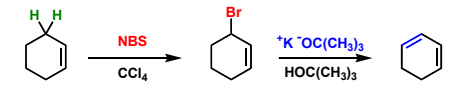
progesteron

benzen

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

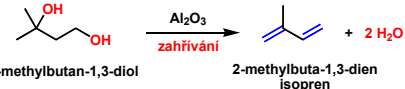
Konjugované dieny – příprava a stabilita

cyklohexen   3-bromocyklohexen   cyklohexa-1,3-dien

butan   buta-1,3-dien + 2 H₂

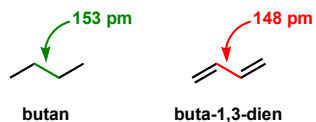

3-methylbutan-1,3-diol   2-methylbuta-1,3-dien
isopren

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

Konjugované dieny – příprava a stabilita

Délka vazeb:

Hydrogenační tepla některých alkenů a dienů

Alkene or diene	Product	$\Delta H^{\circ}_{\text{hydrog}}$	
		(kJ/mol)	(kcal/mol)
$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}=\text{CH}_2$	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$	-126	-30.1
$\begin{array}{c} \text{CH}_3 \\ \\ \text{CH}_3\text{C}=\text{CH}_2 \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{CH}_3 \\ \\ \text{CH}_3\text{CHCH}_3 \end{array}$	-119	-28.4
$\text{H}_2\text{C}=\text{CHCH}_2\text{CH}=\text{CH}_2$	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$	-253	-60.5
$\text{H}_2\text{C}=\text{CH}-\text{CH}=\text{CH}_2$	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{CH}_2\text{CH}_3$	-236	-56.4
$\begin{array}{c} \text{CH}_3 \\ \\ \text{H}_2\text{C}=\text{CH}-\text{C}=\text{CH}_2 \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{CH}_3 \\ \\ \text{CH}_3\text{CH}_2\text{CHCH}_3 \end{array}$	-229	-54.7

5

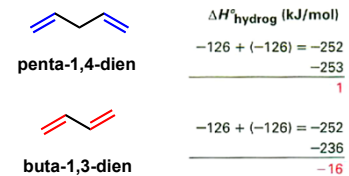
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Konjugované dieny – příprava a stabilita

Vyšší stabilita konjugovaných dienů než alkenů:

sp^2 – vyšší podíl s-orbitalů - elektrony blíže jádra – vazba kratší a silnější

6

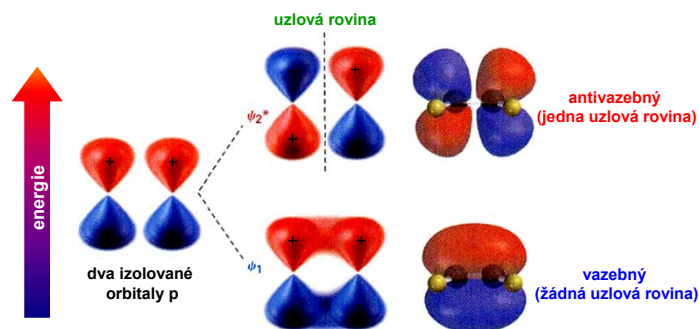
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Konjugované dieny – molekulové orbitály

Teorie molekulových orbitalů

7

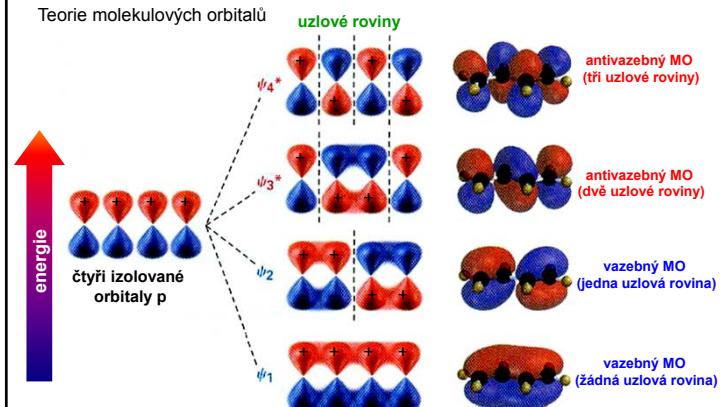
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Konjugované dieny – molekulové orbitály

Teorie molekulových orbitalů

8

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

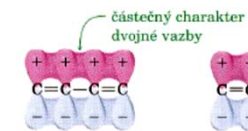

Konjugované dieny – molekulové orbitály

Teorie molekulových orbitalů

- vazba C2-C3 – částečný charakter dvojné vazby – silnější a kratší než jednoduchá

- delokalizace π -elektronů – rozprostření elektronů

buta-1,3-dien
konjugovaný dien

penta-1,4 dien
nekonjugovaný dien

9

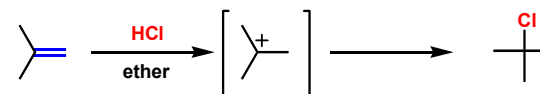
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

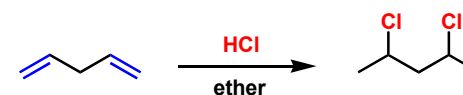

Konjugované dieny – elektrofilné adice

Elektrofilní adice na alkeny (Markovnikovo pravidlo)

Elektrofilní adice na nekonjugované dieny (Markovnikovo pravidlo)

10

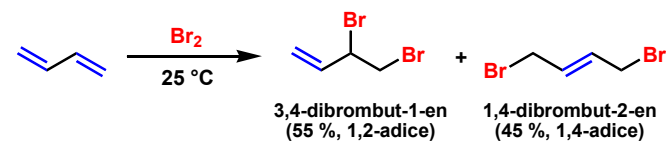
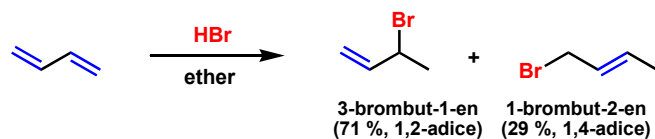
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Konjugované dieny – elektrofilné adice

Elektrofilní adice na konjugované dieny - 1,2-adice a 1,4-adice (konjugovaná adice)

11

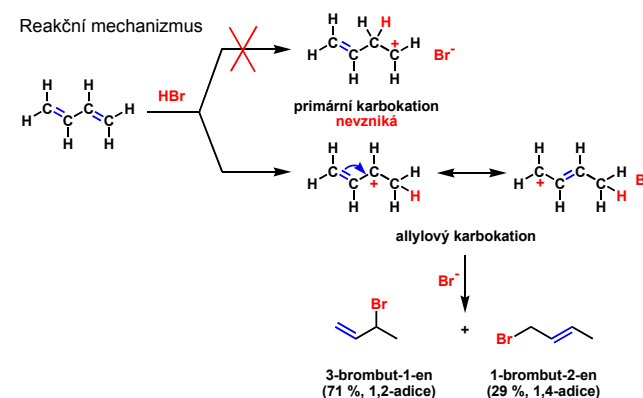
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Konjugované dieny – elektrofilné adice

Reakční mechanismus

12

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

**Konjugované dieny – elektrofilné adice:
Kinetické a termodynamické řízení reakcí**

C=CC=C + HBr >> C=CC(Br)C + BrC=CC=C

1,2-adukt   1,4-adukt

teplota 0 °C	71 %	29 %
teplota 40 °C	15 %	85 %

- rozdílný poměr aduktů při různých teplotách

13   11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

**Konjugované dieny – elektrofilné adice:
Kinetické a termodynamické řízení reakcí**

— Kinetické řízení
— Termodynamické řízení

$\Delta G_B^\ddagger < \Delta G_C^\ddagger$
 $\Delta G^\circ_B < \Delta G^\circ_C$

rychlá A pomalá
méně stabilní - B   C - stabilnější

14   11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

**Konjugované dieny – elektrofilné adice:
Kinetické a termodynamické řízení reakcí**

- reakce při nižší teplotě – **irreverzibilní** (nevratné) – nedospějí do rovnovážného stavu,
- rozhodujícím faktorem je rychlost reakce, reakce je řízena **kineticky**,

rychlá A pomalá
méně stabilní - B   C - stabilnější

kinetické řízení
(mírné reakční podmínky,
irreverzibilní)

- reakce při vyšší teplotě – **reverzibilní** (vratné) – dospějí do rovnovážného stavu,
- v rovnovážné reakci je rozhodujícím faktorem termodynamická stabilita produktů nacházejících se v rovnováze, reakce je řízena **termodynamicky**,

termodynamické řízení
(energičtější podmínky, reverzibilní)

15   11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

**Konjugované dieny – elektrofilné adice:
Kinetické a termodynamické řízení reakcí**

$H_2C=CHCH=CH_2 + HBr$

$H_2C=CHCH(Br)CH_3$ (1,2-adukt) $BrCH_2CH=CHCH_3$ (1,4-adukt)

$t = 0\text{ }^\circ\text{C}$ $t = 40\text{ }^\circ\text{C}$

16   11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie
Organická chemie

Dielsova-Alderova cykloadiční reakce

Pericyklické reakce – kapitola – **Fotochemie a pericyklické reakce**

17

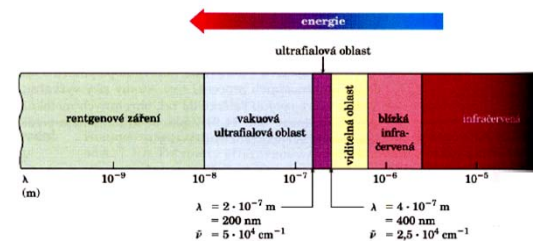
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

- povaha konjugovaného π -elektronového systému,

18

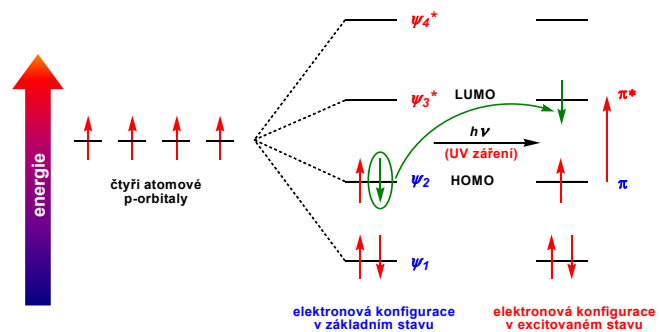
11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

- HOMO** – nejvyšší obsazený molekulový orbital
(the highest occupied molecular orbital)
- LUMO** – nejnižší neobsazený molekulový orbital
(the lowest unoccupied molecular orbital)

19

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

Absorbance

Φ – dopadající zářivý tok,
 Φ_0 – prošlý zářivý tok,

$$A = \log \frac{\Phi_0}{\Phi}$$

Molární absorpční koeficient (extinkční koeficient) – ϵ

$$\epsilon = \frac{A}{cl}$$

A – absorbance,
 c – koncentrace v mol.l⁻¹,
 l – délka kyvety se vzorkem v cm,

20

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

Název	Struktura	λ_{max} (nm)
2-methylbuta-1,3-dien	<chem>CC(C)=C=C</chem>	220
cyklohexa-1,3-dien	<chem>C1=CC=CC=C1</chem>	256
hexa-1,3,5-trien	<chem>C=CC=CC=C</chem>	258
okta-1,3,5,7-tetraen	<chem>C=CC=CC=CC=C</chem>	290
cholesta-2,4-dien	<chem>CC(C)CCCC1=CC=CC=C1</chem>	275
but-3-en-2-on	<chem>CC(=O)C=C</chem>	219
benzen	<chem>C1=CC=CC=C1</chem>	203
naftalen	<chem>C1=CC=C2C=CC=CC2=C1</chem>	220

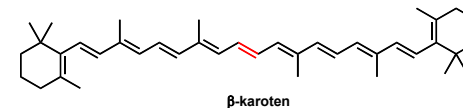
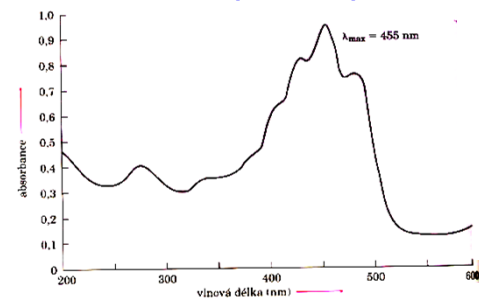
21

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

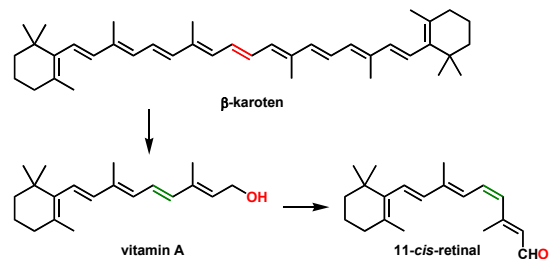
22

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

23

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

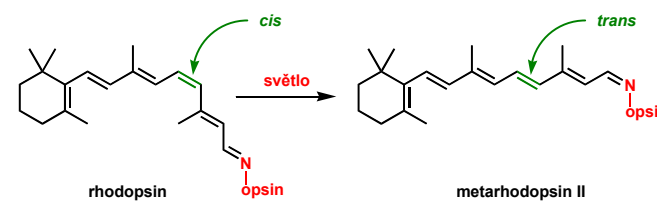
Organická chemie

Ultrafialová spektroskopie

Princip vidění (tyčinky a čípky)

- čípky (sto miliónů) – vidění v jasném světle,
- tyčinky (3 milióny) – vidění v nejasném světle,
- 11-cis-retinal a bílkovina opsin → rhodopsin

24

11. Konjugované dieny a ultrafialová spektroskopie

Organická chemie

